

НИКОЛА ВАПЦАРОВ: ДА ПИША ИЛИ ДА НЕ ПИША – ЕТО ВЪПРОСЪТ

На този въпрос едно стихотворение на Вапцаров отговаря още с първите си думи: „Не, сега не е за поезия“. Отказът на литературата от себе си е мотив, който, струва ми се, зачестява с хода на вековете и времето. Не липсва той и в литератури, сочени, а и сами себе си представящи се, за служители на обществото. Не липсва и у автори, предано отдадени на народ, дух, литература. Трудни преживявания за духа, трудни, разрушително-строителни и за литературата. Не друг, а преданият на народа си и неговата литература Петко Славейков създава стихотворението „Не пей ми се“ (1870 г.). Той се прощава с литературното творчество и казва защо го прави: няма възприематели или според думите на тогавашното стихотворение „няма кой да слуша, разбира“ и е безсмислено да се говори на „народ, който глух за песни остава“. Според един грубоват фразеологизъм „Като ми пееш, Пенке ле, кой ли ми те слуша“, а така е и в „Не пей ми се“, само гдето Пенка е станала Петко. Ако не греша, това е първият у нас толкова рязък сблъсък на литературата с обществото и така горчиво нейно замълчаване. А мотивът е хилядолетен. В „Буколики“ на Вергилий е казано „Non canimus surdis“ /X, 8/ „Не пеем на глухите“/.

Самоотказът на литературата може да бъде мълчалив, жестов, може да се изрази с няколко думи („До тук, млъквам“), може да се изрази и в стихотворение от тридесет стиха, не от късите единадесетсрични, както става в „Не пей ми се“. Той е породил едно от забележителните творения в българската възрожденска литература. И то е не само в случая, и не само в България. В литературата има нещо фениксово.

Това се вижда и в едно от следващите стихотворения на Петко Славейков „Жестокостта ми се сломи“. То се отказва от отказа в предишното. В света на литературата няма действие без противопоставяне и твърде често отричането бива последвано от някакъв вид покаяние. Така – „Покаяние“ – бива озаглавено и едно от стихотворенията на Яворов. В 1905 г. той издава стихотворението „Бежанци“ за страданията на прокудениците от Македония, чийто последен стих проклина бога в очите: „О, господи, проклет бъди!“ Четири години по-късно идва стихотворението „Покаяние“